

ΕΝΑ ΣΕΝΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΒΑΣΙΣΜΕΝΟ ΣΤΗ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

Ηλιοπούλου Ιωάννα
Φιλολόγος - Επιμορφώτρια Ε 42
Λέοντος Σγουρού 16 -18, 114 71 Αθήνα, τηλ. 3645269
E-mail: iliopoul@de.sch.gr

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται ένα σενάριο για το μάθημα της ιστορίας βασισμένο στη διαχρονική προσέγγιση των ιστορικών γεγονότων και φαινομένων. Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στα πλαίσια του σεναρίου στοχεύουν στην κατάκτηση της έννοιας της ιστορικότητας από τους/τις μαθητές/τριες της τελευταίας τάξης του Γυμνασίου και των τριών τάξεων του Λυκείου, μέσα από την εξέταση μιας κύριας ανθρώπινης παραγωγικής ασχολίας, της γεωργίας. Η διαχρονική προσέγγιση της γεωργικής δραστηριότητας επιτυγχάνεται ύστερα από την άντληση, ταξινόμηση, ανάλυση και παρουσίαση της ιστορικής πληροφορίας από ομάδες μαθητών/τριών μέσα από λογισμικά, όπως είναι το ΕΙΚΩΝ και τα Υ.Π.Ο.Δ.Ε.Ι.Γ.Μ.Α.Τ.Α., καθώς και από πηγές του διαδικτύου. Ως κύριος στόχος των ομάδων τίθεται η κατασκευή μιας αφίσας η οποία θα ενημερώνει για τους κινδύνους των μεταλλαγμένων τροφίμων. Από αυτήν την αφετηρία οι μαθητές/τριες με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού θα προσεγγίσουν μία κύρια οικονομική δραστηριότητα και θα συνδέσουν το παρόν με τις ιστορικές του βάσεις. Με αυτόν τον τρόπο θα κατανοήσουν τη συμμετοχή των κοινωνικών ομάδων στην ιστορική εξέλιξη και θα αντιληφθούν τις αιτίες που προκαλούν την κοινωνική διαφοροποίηση. Θα φθάσουν, τελικά, στο σημείο να αναγνωρίσουν τη θέση και τις αντιλήψεις, που είχαν οι άνθρωποι στο παρελθόν, στηριγμένοι/ες πάνω σε διαφοροποιητική βάση και όχι σε στερεότυπα.

Abstract

This presentation is about teaching history through a diachronic approach of historical events and facts. The activities designed within this framework aim at the comprehension of the concept of historicity on the part of the students of the third grade of Junior High School as well as of Senior High School through the examination of agriculture, which is a main productive activity. The approach is based on historical information derived, sorted out, analysed and presented by teams of students using specialized software packages, such as ΕΙΚΩΝ and Υ.Π.Ο.Δ.Ε.Ι.Γ.Μ.Α.Τ.Α. as well as the Internet. The main target of those teams is designing a poster to sensitize people to the harm that may be caused by mutated food. The students, however, will not rely only on this starting point; with the guidance of the teacher they will approach a main economic activity and they will relate the present to its historical basis. This way they will be able to understand the contribution of social groups to the historical evolution and comprehend what causes social differentiation. More over, they will finally arrive

at the point of recognizing attitudes and viewpoints of the past without having to rely on stereotypes.

I. Διδακτική προσέγγιση του σεναρίου

Στη διδασκαλία της ιστορίας στο ελληνικό σχολείο ακολουθείται κυρίως η συγχρονική προσέγγιση και αγνοείται η διαχρονική. Εξετάζεται, δηλαδή, μία περίοδος μικρής συνήθως διάρκειας, από πολιτική κυρίως και λιγότερο από κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική άποψη, ενώ παραγνωρίζεται η επεξεργασία μιας μακράς περιόδου της ιστορικής ύλης με μία και μόνο από τις πλευρές που αναφέρθηκαν πιο πριν.¹ Η διαχρονική προσέγγιση βοηθά στην αντίληψη του ιστορικού χρόνου, εφόσον αποδέχεται την έννοια της αλλαγής δίνοντας έμφαση στην απόσταση ανάμεσα στις ιστορικές περιόδους και ξεφεύγοντας από το στατικό και κλειστό χρόνο του μύθου. Η διαχρονική προσέγγιση φαινομένων βοηθά να γίνονται αντιληπτές οι χρονικές στιγμές με τρόπο διαφοροποιητικό. Με άλλα λόγια, οι τρεις διαστάσεις του χρόνου, παρελθόν, παρόν, μέλλον παύουν να συντίθενται πάνω στον άξονα της συνέχειας, με φανερά τα σημάδια του μύθου και μιας ορισμένης αντίληψης για την ιστορία που τείνει να καταργεί τον ιστορικό χρόνο.

Οι έρευνες που έχουν γίνει στην Ελλάδα για το περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων της ιστορίας συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι υπονομεύουν την κατανόηση της ιστορικότητας, επειδή δεν παρουσιάζουν την κοινωνική διάσταση των γεγονότων.² Αν από το μάθημα της ιστορίας απουσιάζει σχεδόν απόλυτα η επιστημονική οπτική περί κοινωνικών ομάδων και τάξεων, καθώς και κάθε κοινωνική διαφοροποίηση, τότε αποκρύπτεται η συμμετοχή των κοινωνικών ομάδων στην ιστορική εξέλιξη και υποκείμενα της ιστορίας καθίστανται αυτομάτως τα ηγετικά άτομα ως επώνυμα πρόσωπα, οι θεσμοί εξουσίας ή οι χώρες.³ Με τη διαχρονική προσέγγιση, όμως, δίνεται η δυνατότητα να παρουσιαστεί εμφανώς η κοινωνική διάσταση των γεγονότων και των φαινομένων ώστε να καλυφθεί η απουσία της από τα σχολικά βιβλία της ιστορίας και να καλλιεργηθεί η κατανόηση της ιστορικότητας των φαινομένων.

Όταν εξετάζουμε την ιστορική - οικονομική κατάσταση των πραγμάτων, αντιλαμβανόμαστε ότι υπάρχουν πολλές κοινωνικο - οικονομικές διαφορές. Οι κατηγορίες φτωχός - πλούσιος εκπροσωπούνται και μέσω των κατηγοριών ανώτερος - κατώτερος, χωρίς όμως να ταυτίζονται απόλυτα μαζί τους. Η αντίληψη των κοινωνικών διαφορών σε ιστορικές παραστάσεις, καθώς επίσης και η αντίληψη της κοινωνικής ανισότητας στο παρόν είναι συνδεδεμένη με την εμπειρία αυτών των κατηγορημάτων μέσα στο καθημερινό περιβάλλον των μαθητών/τριών. Τα παιδιά μαθαίνουν πολύ νωρίς να χρησιμοποιούν σωστά τους όρους φτωχός και πλούσιος και έχουν παράλληλα συνείδηση της κοινωνικής ανισότητας. Εντούτοις, έχουν δυσκολίες να εντάξουν τον εαυτό τους και την οικογένειά τους σε αυτό το σύστημα. Η φτώχεια

¹ Βλ. *ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, Α. 1995.*

² Βλ. *ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ Α. & ΔΡΑΓΩΝΑ Θ. (επιμ.), 1997.*

³ *Για την έλλειψη κοινωνικής και ταξικής διαφοροποίησης του έθνους στα σχολικά εγχειρίδια της ιστορίας βλ. ΚΟΥΖΕΛΗΣ, Γ. στο ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ Α. & ΔΡΑΓΩΝΑ Θ. (επιμ.), 1997.*

είναι μία ιδιότητα των ανθρώπων, η οποία τους αποδίδεται από έξω, ενώ ο πλούτος μία ιδιότητα, την οποία αποκτά ο άνθρωπος τυχαία ή με ατομική προσπάθεια (εξωτερική και εσωτερική αιτιολογική σύνδεση).⁴ Το μάθημα της ιστορίας δεν φαίνεται να είναι αμέτοχο για το σχηματισμό αυτής της αντίληψης. Τα περισσότερα σχολικά εγχειρίδια παρουσιάζουν τη φτώχεια και τον πλούτο ως κοινωνικές κατηγορίες, με κοινωνική επίσης αιτία. Η φτώχεια και ο πλούτος περιορίζονται σε χαρακτηριστικά της προσωπικότητας: στην ικανότητα και την ενεργητικότητα από τη μία πλευρά και στην ανικανότητα από την άλλη.

Οι δραστηριότητες των μαθητών/τριών που θα αναπτυχθούν στα πλαίσια αυτού του σεναρίου δεν επιβάλλουν μόνο έναν υψηλό βαθμό ικανότητας για διαφοροποίηση και αποστασιοποίηση, αλλά απαιτούν ταυτόχρονα την ικανότητα να μεταδίδουν και να συνθέτουν τις χρονικές διαφοροποιήσεις σε εξελίξεις και σε διαδικασίες αλλαγής που έχουν προσανατολιστική σημασία. Με αυτόν τον τρόπο προσεγγίζεται ως διδακτικός στόχος και η ενσυναίσθηση (empathy),⁵ η ικανότητα, δηλαδή, να συναχθεί κρίση ύστερα από την αναγνώριση της θέσης και των αντιλήψεων που είχαν οι άνθρωποι στο παρελθόν. Διαφορετικά η ενσυναίσθηση στηρίζεται σε στερεότυπα και όχι σε διαφοροποιητική βάση.

Η διαχρονική προσέγγιση ενδείκνυται για την εξέταση φαινομένων που δεν παρουσιάζουν αλματικές αλλαγές, όπως είναι οι θεσμοί, οι τεχνικές, οι νοοτροπίες και βοηθά τους/τις μαθητές/τριες να αποκτήσουν σαφέστερη αντίληψη της διαδοχής των γεγονότων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι τεχνικές καλλιέργειας της γης, οι οποίες μέχρι να ανακαλυφθούν τα μηχανικά μέσα παρέμειναν για χιλιάδες χρόνια στο ίδιο επίπεδο.

Οι αλλαγές στην οικονομία και την τεχνολογία τους δύο τελευταίους αιώνες δημιούργησαν ιδιαίτερες συνθήκες εξέλιξης και στη γεωργία και ειδικότερα στους τομείς της αγροτικής ζωής και της γεωργικής παραγωγής. Ένα κύριο ζήτημα που τίθεται σήμερα και αγγίζει όλους εμάς είναι το θέμα των μεταλλαγμένων τροφίμων. Με αφορμή αυτό το θέμα προτείνεται να ασχοληθούν οι μαθητές/τριες με τη διερεύνηση της αγροτικής παραγωγής από την αρχαιότητα έως σήμερα για να κατανοήσουν συνολικά τη σημασία που έχει για τον άνθρωπο η γεωργική δραστηριότητα. Με το παρόν σενάριο γίνεται προσπάθεια να διερευνηθούν πολλές πτυχές της κοινωνικής, πολιτιστικής και οικονομικής ζωής του ελληνικού, αλλά και του παγκόσμιου χώρου.

Αναμένουμε η παροχή ευκαιριών για ενεργή συμμετοχή των μαθητών/τριών στη μαθησιακή διαδικασία να ενισχύσει το ενδιαφέρον τους και να τους οδηγήσει στη

---

⁴ Βλ. και τα αποτελέσματα της διαπολιτισμικής έρευνας του ιδρύματος Koerber για την ιστορική συνείδηση στο: ANGVIK, M. & BORRIES, B.von (Ed.): ANGVIK, M. & BORRIES, B.von (Ed.), 1997, όπου η ελληνική μαθητική νεολαία παρουσιάζει έναν από τους υψηλότερους μέσους όρους αποδοχής της άποψης, σύμφωνα με την οποία η φτώχεια είναι αποτέλεσμα αδικιών. Στην πρώτη θέση βρίσκονται επίσης οι Έλληνες μαθητές όσον αφορά στο μέσο όρο αποδοχής της άποψης ότι ο πλούτος οφείλεται σε τύχη, ενώ υψηλός είναι και ο μέσος όρος αποδοχής της άποψης ότι ο πλούτος είναι αποτέλεσμα προσωπικής αξίας.

⁵ Για την έννοια της ενσυναίσθησης (empathy), βλ. Βιβλιογραφία.

δημιουργική μάθηση, διότι κρίνουμε ότι όταν οι μαθητές/τριες αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, συνηθίζουν να αντιμετωπίζουν τα θέματα με επιστημονικό τρόπο και αποκτούν δεξιότητες ώστε να τα χειρίζονται.

II. Μεθοδολογική προσέγγιση του σεναρίου

Το θέμα του σεναρίου είναι το ακόλουθο: *Κατασκευή αφίσας που θα ενημερώνει για τους κινδύνους που επιφέρουν τα μεταλλαγμένα τρόφιμα.* Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα αναλάβουν να κατασκευάσουν μία αφίσα με στόχο να ενημερώσουν - αρχικά τη σχολική κοινότητα - για τους κινδύνους που επιφέρουν σήμερα τα μεταλλαγμένα τρόφιμα. (Αν υπάρχει ιστοσελίδα του σχολείου, τότε οι εργασίες των μαθητών/τριών είναι δυνατό να αναρτηθούν εκεί).

Το θέμα αυτό εντάσσεται στο μάθημα της Ιστορίας που διδάσκεται στις ακόλουθες τάξεις: τρίτη Γυμνασίου, πρώτη, δεύτερα και τρίτη Λυκείου. Η διδακτική ενότητα που επιτρέπει την ενασχόληση των μαθητών/τριών με το συγκεκριμένο θέμα είναι: "Η οικονομία - γεωργική παραγωγή".

Με τους στόχους του σεναρίου επιδιώκεται οι μαθητές/τριες:

- Να γνωρίσουν τις τεχνικές καλλιέργειας της γης από την αρχαιότητα έως σήμερα, καθώς και τα βασικά προϊόντα παραγωγής.
- Να κατανοήσουν τη σημασία της γεωργίας στη ζωή των αρχαίων και τη θέση της στην κλίμακα των αξιών των ελεύθερων πολιτών.
- Να έρθουν σε επαφή με παραστάσεις άλλων εποχών σχετικές με τη γεωργία και να τις συγκρίνουν με τις σημερινές.
- Να συγκρίνουν την απόδοση σημασίας στη γεωργία από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας.
- Να συνειδητοποιήσουν ότι μέχρι την εμφάνιση της μηχανικής καλλιέργειας οι τεχνικές έμειναν στο ίδιο χαμηλό επίπεδο με αποτέλεσμα τη μειωμένη παραγωγή.
- Να κατανοήσουν την αξία που αποδόθηκε στη γεωργική δραστηριότητα σε διάφορες εποχές από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας και να αναλύσουν την ιδιαίτερη σημασία που έχει σήμερα για όλους μας η γεωργική παραγωγή.
- Να καλλιεργήσουν αναλυτική και συνθετική ικανότητα.
- Να εκτιμήσουν την αποτελεσματικότητα της συνεργατικής μάθησης μέσα από τη δραστηριοποίησή τους σε ομάδες.

Η τάξη θα χωριστεί σε ομάδες οι οποίες θα συζητήσουν ποια στοιχεία είναι εκείνα που θα τις οδηγήσουν στην κατασκευή μιας επιτυχημένης, αποτελεσματικής αφίσας. Θα συνειδητοποιήσουν σύντομα ότι χρειάζονται αρκετές πληροφορίες για σχηματίσουν μία τεκμηριωμένη άποψη. Με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού θα προσπαθήσουν να προσανατολιστούν στην αναζήτηση υλικού από εκπαιδευτικά λογισμικά και πηγές του διαδικτύου ώστε να κατανοήσουν ότι για να στηρίξουμε οποιαδήποτε θέση θα πρέπει να τη θεμελιώσουμε πάνω στις ιστορικές της βάσεις. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές/τριες θα φθάσουν, τελικά, να συγκεντρώσουν, να ταξινομήσουν και να επεξεργαστούν κατά ομάδες ιστορικές πληροφορίες σχετικά με τη γεωργία. Οι δραστηριότητες που θα αναπτύξουν, επομένως, εντοπίζονται στην αναζήτηση, επιλογή, ταξινόμηση, ανάλυση και παρουσίαση της ιστορικής πληροφορίας. Το αποτέλεσμα της εργασίας τους θα στηρίζεται στην κατανόηση της

εξελικτικής διαδικασίας που ακολούθησε η οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή.

Θα διερευνηθούν διαχρονικά τα ακόλουθα θέματα κατά τη διάρκεια πέντε έως δέκα διδακτικών ωρών:

- Η στάση (αρνητική/ θετική) των ανθρώπων προς στο επάγγελμα του γεωργού.
- Βασικές γεωργικές ασχολίες: καλλιέργεια: δημητριακών, αμπελιών, ελιών.
- Αλλαγές στους τρόπους καλλιέργειας. Κίνδυνοι που υπάρχουν σήμερα εξαιτίας των αλλαγών αυτών.
- Η σχέση της γεωργίας με την κατοικία, τα ήθη, τα έθιμα, τις προλήψεις, τη μουσική και τους χορούς.

Αρχικά οι μαθητές/τριες θα κληθούν να συζητήσουν με ποιους τρόπους θα αντλήσουν υλικό και πληροφορίες για να απαντήσουν στα παραπάνω ζητήματα. Θα διατυπωθούν διάφορες απόψεις και θα καταλήξουν με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού στα ακόλουθα:

- Να συλλέξουν πληροφορίες για τους τρόπους καλλιέργειας σε διάφορες εποχές με τη χρήση εκπαιδευτικών λογισμικών (ΕΙΚΩΝ 6, Υ.Π.Ο.Δ.Ε.Ι.Γ.Μ.Α.Τ.Α.7).
- Να συλλέξουν, να ταξινομήσουν και να αναλύσουν πληροφορίες για τη γεωργική δραστηριότητα σε διάφορες εποχές χρησιμοποιώντας πηγές του διαδικτύου.
- Να αναζητήσουν στατιστικά στοιχεία για τον πληθυσμό που ζει σε πόλεις και χωριά διάφορων νομών και να κατασκευάσουν μία γραφική παράσταση στην οποία θα φαίνεται η διακύμανση του πληθυσμού. (Εναλλακτική δραστηριότητα: να βρουν στατιστικά στοιχεία για το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού που ασχολείται με τη γεωργία τώρα και στο παρελθόν).
- Να βρουν την ποσοστιαία συμβολή της γεωργίας στο εθνικό εισόδημα κατά τις τελευταίες δεκαετίες και να φτιάξουν τη γραφική παράστασή της.
- Να φτιάξουν ένα συγκριτικό πίνακα του γεωργικού πληθυσμού σε διάφορες χώρες.
- Να αναζητήσουν στο διαδίκτυο εφημερίδες και να απομονώσουν ειδήσεις ή άρθρα που σχετίζονται με τη γεωργία. Να επισημάνουν προβλήματα.
- Να συλλέξουν παροιμίες, τραγούδια, έθιμα, προλήψεις σχετικά με την αγροτική ζωή.

Οι ομάδες μπορούν να χρησιμοποιήσουν μηχανές αναζήτησης για να βρουν διευθύνσεις από όπου θα αντλήσουν στατιστικά δεδομένα, να συνδέσουν την κοινωνική ζωή με τη γεωργική παραγωγή, να αντλήσουν πληροφορίες σχετικά με την αγροτική οικονομία σε διάφορες εποχές και να εντοπίσουν προβλήματα που

⁶ Το λογισμικό ΕΙΚΩΝ αφορά στο γνωστικό αντικείμενο της Τεχνολογίας και ειδικά στα εργαλεία και τις μηχανές της γεωργικής τεχνολογίας. Αναπτύχθηκε στα πλαίσια του Έργου Σειρήνες (ανάδοχος φορέας: Παν/μιο Πατρών, Τμήμα Μαθηματικών, Τομέας πληροφορικής, Εργαστήριο ανάπτυξης εκπαιδευτικού λογισμικού).

⁷ Το λογισμικό Υ.Π.Ο.Δ.Ε.Ι.Γ.Μ.Α.Τ.Α. υποστηρίζει το μάθημα της Βυζαντινής Ιστορίας και της Γεω-γραφίας. Αναπτύχθηκε στα πλαίσια του Έργου Σειρήνες (ανάδοχος φορέας Rainbow Computer A.E.).

αντιμετωπίζει σήμερα η αγροτική δραστηριότητα. Εναλλακτικά είναι δυνατό να δοθούν στις ομάδες διάφορες χρήσιμες διευθύνσεις.

III. Πορεία διδασκαλίας

Μετά από οποιοδήποτε κεφάλαιο σχολικού εγχειριδίου της ιστορίας που αναφέρεται στην οικονομία προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να ασχοληθεί με τη διαχρονική προσέγγιση ενός κύριου παραγωγικού τομέα, της γεωργίας. Η διερεύνηση των ζητημάτων που θέτει το παρόν σενάριο είναι δυνατό να γίνει μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες εκπαιδευτικού και μαθητών/τριών με βάση τα επτά ακόλουθα βήματα:

1. Ο/Η εκπαιδευτικός θα ορίσει στην τάξη το στόχο του σεναρίου και θα προβληματίσει τους/τις μαθητές/τριες σχετικά με τον τρόπο προσέγγισής του, την οργάνωση της δραστηριότητάς τους και τις πηγές πληροφοριών, που είναι αναγκαίες για να αξιολογηθούν οι αλλαγές στη γεωργική παραγωγή.
2. Εισαγωγικά ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να βοηθήσει την τάξη του να κατανοήσει την αλλαγή στον τομέα της γεωργικής παραγωγής με τη χρήση των λογισμικών ΕΙΚΩΝ και Υ.Π.Ο.Δ.Ε.Ι.Γ.Μ.Α.Τ.Α. Αφού αναφέρει στην τάξη τις δυνατότητες και τον τρόπο χρήσης των λογισμικών, θα την χωρίσει σε πέντε ομάδες και με τη βοήθεια κατάλληλων φύλλων εργασίας ⁸ θα προσανατολίσει το ενδιαφέρον τους προς συγκεκριμένους διδακτικούς στόχους. Ειδικότερα: οι ομάδες στο πρώτο φύλλο εργασίας θα περιγράψουν τις αλλαγές στις μεθόδους αγροτικής παραγωγής που άντλησαν μέσα από την πλοήγησή τους στο λογισμικό ΕΙΚΩΝ. Στο δεύτερο πληροφορίες που άντλησαν κατά την αποστολή που ανέλαβαν, δηλαδή τη συλλογή δεκαπέντε δειγμάτων κρασιού, κατά την πλοήγησή τους στο λογισμικό Υ.Π.Ο.Δ.Ε.Ι.Γ.Μ.Α.Τ.Α., στο τρίτο και τέταρτο θα ταξινομήσουν και θα αξιολογήσουν πληροφορίες για τα καλλιεργούμενα προϊόντα, τα γεωργικά εργαλεία και γενικά για τη γεωργία στο Βυζάντιο.
3. Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός θα οδηγήσει τις ομάδες στην διερεύνηση της αγροτικής οικονομίας μέσα από την αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο. Αν η διερεύνηση περιοριστεί στον ελλαδικό χώρο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η διεύθυνση του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, όπου στις σελίδες της ελληνικής ιστορίας τα γεγονότα ταξινομούνται ανά εποχή με βάση θεματικές ενότητες. Στην περίπτωση αυτού του σεναρίου οι ομάδες μπορούν διερευνώντας κάθε εποχή να αντλήσουν, να καταγράψουν σε φύλλα εργασίας και να αξιολογήσουν πληροφορίες μέσα από τη θεματική ενότητα "Ανθρωποι και χρήμα".
4. Οι ομάδες θα επιλέξουν όσα στοιχεία θεωρήσουν ότι συνέβαλαν στην αλλαγή της γεωργικής παραγωγής με βάση το υλικό που συνέλεξαν στις παραπάνω δραστηριότητες. Ακολούθως, στα πλαίσια της συνεργατικής μάθησης θα

---

⁸ Όλα τα φύλλα εργασίας παρατίθενται στο Παράρτημα.

ανταλλάξουν με τη χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου τις πληροφορίες που έχουν συλλέξει και θα τις αξιολογήσουν. Μπορούν να αναζητήσουν περισσότερα στοιχεία μέσω του διαδικτύου και να χρησιμοποιήσουν το πρόγραμμα Centennia ⁹ για να αποκτήσουν την εποπτεία του χώρου σε συγκεκριμένες εποχές.

5. Στη συνέχεια οι ομάδες θα αναζητήσουν πληροφορίες για προβλήματα σχετικά με τη γεωργία που αναφέρονται σε άρθρα και ειδήσεις εφημερίδων. Κάθε ομάδα θα ερευνά ενδιαφερόμενη για διαφορετικό θέμα, όπως είναι για παράδειγμα, η θέση των αγροτών, ζητήματα σχετικά με τιμές γεωργικών προϊόντων, θέματα υγείας που αφορούν στην αγροτική παραγωγή κ.λπ.
6. Ακολούθως οι ομάδες θα ανταλλάξουν τις πληροφορίες που συνέλεξαν και θα προσπαθήσουν να αξιολογήσουν τη θέση και τη σημασία της γεωργίας στη σημερινή εποχή. Με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού κάθε ομάδα θα αναλάβει να αναζητήσει στο διαδίκτυο διαφορετικά στοιχεία που θα καταδεικνύουν τη θέση της γεωργίας σήμερα: δύο ομάδες θα αναζητήσουν στατιστικά στοιχεία για τη γεωργική παραγωγή, το γεωργικό εισόδημα, τον πληθυσμό των αστικών κέντρων και των χωριών διαφόρων νομών που θεωρούνται κέντρα γεωργικής παραγωγής και στη συνέχεια θα φτιάξουν γραφικές αναπαραστάσεις με βάση τα στοιχεία που βρήκαν. Οι υπόλοιπες τρεις ομάδες θα αναζητήσουν σε διευθύνσεις και σε βιβλιογραφία, που θα τους δοθεί, στοιχεία κοινωνικής ανθρωπολογίας, αναφερόμενα στην επίδραση της γεωργίας στην ανθρώπινη φύση και θα παρουσιάσουν τα συμπεράσματά τους σε κείμενα.
7. Οι ομάδες θα παρουσιάσουν τα αποτελέσματα των εργασιών τους και θα συζητήσουν για τον κύριο στόχο που είχαν οι δραστηριότητες που ανέπτυξαν: την κατασκευή μιας αφίσας που θα ενημερώνει για τους κινδύνους των μεταλλαγμένων τροφίμων. Θα σχολιάσουν και θα αξιολογήσουν την πορεία που ακολούθησαν μέχρι να φθάσουν σε αυτό το στόχο.

IV. Επέκταση του σεναρίου

Όπως προαναφέρθηκε οι δραστηριότητες των μαθητών/τριών που αναπτύσσονται στα πλαίσια αυτού του σεναρίου, εντοπίζονται στην αναζήτηση, επιλογή, ταξινόμηση, ανάλυση και παρουσίαση της ιστορικής πληροφορίας. Το σενάριο αυτό ευνοεί επιπλέον τη διαθεματικότητα, εφόσον στα ζητήματα που θέτει, εμπλέκονται και άλλα μαθήματα, όπως η χημεία και η βιολογία. Αν μείνουμε έστω μόνο στο μάθημα της ιστορίας, μπορούμε να επεκτείνουμε τη χρήση της ιστορικής πληροφορίας με στόχο να κατακτηθεί η βιωματικότητα στη μαθησιακή διαδικασία. Το σενάριο μπορεί να εξελιχθεί ως περιπέτεια που θα βιώσουν οι ομάδες. Μπορούν για παράδειγμα να τεθούν βιωματικοί στόχοι όπως:

- A) Διάλεξε μία εποχή και ζήσε σε μία αγροτική περιοχή ως γεωργός, ως γυναίκα, ως παιδί, ως φορολογικός εισπράκτορας, ως έμπορος γεωργικών προϊόντων κ.λπ.:

⁹ Το λογισμικό Centennia υποστηρίζει τη διδασκαλία της ιστορίας με τη χρήση χαρτών (κατασκευαστής: Clockwork Software, Inc).

§ Τι κάνεις; Πώς συμπεριφέρεσαι; Τι φορές; Πώς θα διασκεδάσεις; Ποιους στόχους έχεις και πώς θα τους πετύχεις; Ποιους θεωρείς φίλους σου και ποιους αντιπάλους;

B) Πώς θα αντιμετωπίσεις διάφορα προβλήματα που θα σου συμβούν; Όπως:

§ Πώς αντιμετωπίζεις μία ασθένεια; Πώς θα αντιδράσεις σε μία επίθεση ληστών; Πώς θα μειώσεις τον υπερβολικό φόρο που σου ζητά ο φοροεισπράκτορας; Πώς θα πολεμήσεις διάφορους παράγοντες που βλάπτουν την παραγωγή σου;

Οι μαθητές/τριες οργανωμένοι είτε ως αυτόνομες είτε ως αντίπαλες ομάδες θα εμπλακούν σε δραστηριότητες υποδύμενες συγκεκριμένους ρόλους προβαίνοντας παράλληλα σε αντιμετάθεση εαυτού στη θέση του "άλλου" - όχι μόνο του "σήμερα άλλου", αλλά και του "τότε άλλου", εφόσον θα καθορίζουν τη δράση τους με βάση ιστορικές πληροφορίες.

Βιβλιογραφία

1. ΑΒΔΕΛΑ, Ε.: *Ιστορία και σχολείο*, Νήσος, 1998.
2. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, Λ.: *Διδακτική της Ιστορίας*, Πατάκης, 1995. Η ενασχόληση με το παρόν θέμα - τη διαχρονική εξέταση ενός ιστορικού φαινομένου, της γεωργίας - βασίστηκε σε ένα παράδειγμα διδασκαλίας που προτείνει ο συγγραφέας.
3. VARELA, J.: "Χωροχρονικές κατηγορίες και σχολική κοινωνικοποίηση: από τον ατομισμό στον ναρκισσισμό", στο: ΣΟΛΟΜΩΝ, Ι. & ΚΟΥΖΕΛΗΣ, Γ. (επιμ.): *Πειθαρχία και γνώση*, Ε.Μ.Ε.Α., 1994.
4. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ, Γ.: *Δοκίμια θεωρίας και διδακτικής της ιστορίας*, Βιβλιωγόνια, 1997.
5. DOSSE, F.: *Η ιστορία σε ψίχουλα. Από τα "Annales" στη "Νέα Ιστορία"*, μτφρ. Α. Βλαχοπούλου, Πανεπι-στημιακές εκδόσεις Κρήτης, 1993.
6. ΚΟΚΚΙΝΟΣ, Γ.: *Από την ιστορία στις ιστορίες*, Ελληνικά Γράμματα, 1998.
7. ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ Α. & ΔΡΑΓΩΝΑ Θ. (επιμ.): *"Τι είναι η πατρίδα μας;" Εθνοκεντρισμός στην Εκπαίδευση*, Αλεξάνδρεια, 1997. Ειδικά τα άρθρα: ΑΒΔΕΛΑ, Ε.: "Χρόνος, ιστορία και ταυτότητα στο ελληνικό σχολείο", ΚΟΥΖΕΛΗΣ, Γ.: "Ο λόγος και τα υποκείμενα του έθνους: μία κοινωνιολογική προσέγγιση", ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ, Α.: "Οι πολιτικές συνέπειες της ανιστορικής παρουσίας του ελληνικού έθνους" και ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ, Α.: "Απόγονοι" Ελλήνων "από τη μυκηναϊκή εποχή": η ανάλυση των σχολικών εγχειριδίων ιστορίας".
8. ANGVIK, M. & BORRIES, B. von (Ed.): *Youth and History. A Comparative European Survey on Historical Consciousness and Political Attitudes, among Adolescents*, Hamburg, Koerber Stiftung, 1997. BORRIES, B. von : *Das Geschichtsbewusstsein Jugendlicher. Eine repraesentative Untersuchung über Vergangenheitsdeutungen, Gegenwartswahrnehmungen und Zukunftserwartungen von Schülerinnen und Schüler in Ost - und Westdeutschland*, Weinheim/München, Juventa, 1995.
9. CAIRNS, J.: "Some Reflections on Empathy in History" στο *Teaching History*, No 55, April 1989, σ. 13 -18.

10. LOWENTHAL, D.: *The Past is a Foreign Country*, Cambridge University Press, 1985, ιδίως το κεφάλαιο 5: "How We Know the Past".
11. JENKINS, K. & BRICLEY, P.: "Reflections on Empathy in History", στο *Teaching History*, ό.π., σ. 18 - 23.
12. LOW - BEER, A.: "Empathy and History", στο *Teaching History*, ό.π., σ. 9 - 12.
13. PORTAL, C. (ed.): *The History Curriculum for Teachers*, Falmer Press, 1987, ειδικά τα άρθρα: ASHBY, R. & LEE, P. "Children's Conceptes of Empathy and Understanding in History" και PORTAL, C. "Empathy as an objective for History Teaching".

Διευθύνσεις του διαδικτύου για την αναζήτηση πληροφοριών:

- α) Για την ανεύρεση στατιστικών δεδομένων:
Εθνική στατιστική υπηρεσία, <http://www.statistics.gr/gr/data/index.htm>
Υπουργείο γεωργίας, <http://www.minagric.gr/greek/5.5.3.htm>
Στατιστικές υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
[http://www.amad.org](http://europa.eu.int/comm/eurostat),
http://europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/table_en/index.htm
ΟΟΣΑ, <http://www.oecd.org/statistics> .
- β) Για τη σύνδεση της κοινωνικής ζωής με τη γεωργική παραγωγή:
<http://www.orpheus.ee.duth.gr/Istoria/Thrace/thrace.go9.htm>
<http://www.in.gr/argo/proionta/>
- γ) Για την άντληση πληροφοριών σχετικά με την αγροτική οικονομία σε διάφορες εποχές:
<http://www.fhw.gr/chronos/11/pct/gr/oikonomia/emporio>
<http://www.csd.uch.gr/~hy201>
- δ) Για τον εντοπισμό προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα η αγροτική δραστηριότητα διευθύνσεις διαφόρων εφημερίδων:
<http://tovima.dolnet.gr> , <http://www.enet.gr> , <http://www.kathimerini.gr>

Λογισμικά

Microsoft WORD, EXCEL, OUTLOOK, INTERNET EXPLORER.

ΕΙΚΩΝ, (πλήρης τίτλος: Εικονική πραγματικότητα στη διαθεματική προσέγγιση μαθημάτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), Έργο Σειρήνες, κατασκευαστής: Παν/μιο Πατρών, Τμήμα Μαθηματικών, Τομέας πληροφορικής, Εργαστήριο ανάπτυξης εκπαιδευτικού λογισμικού.

Υ.Π.Ο.Δ.Ε.Ι.Γ.Μ.Α.Τ.Α. (πλήρης τίτλος: Υπόδειγμα προγράμματος οριοθέτησης διδασκαλίας και εκπαίδευσης στην ιστορία και γεωγραφία με τη μαθητική αυτενέργεια σαν τρόπο αντίληψης), Έργο: Σειρήνες, κατασκευαστής Rainbow A.E.

CENTENNIA, κατασκευαστής: Clockwork Software, Inc,
(<http://www.historicalatlas.net>).

Παράρτημα

Τα φύλλα εργασίας θα έχουν την ακόλουθη μορφή:

1^ο Φύλλο εργασίας

Γεωργικά εργαλεία - μέθοδοι γεωργικής παραγωγής (χρήση του λογισμικού ΕΙΚΩΝ)

<i>Γεωργικά εργαλεία</i>		<i>Πληροφορίες</i>		<i>Χρήση στη γεωργική παραγωγή</i>		<i>Διάρκεια χρήσης</i>
A/A	Όνομα	Υλικό	Αξία	Τομέας	Προϊόντα	Από - Έως
1						
2						
κ.ά						

2ο Φύλλο εργασίας:

Πληροφορίες για την αγροτική παραγωγή μέσα από την αποστολή συλλογής δεκαπέντε δειγμάτων κρασιού (χρήση του λογισμικού Υ.Π.Ο.Δ.Ε.Ι.Γ.Μ.Α.Τ.Α)

A/A	<i>Χρονολογία αποστολής</i>	<i>Τόπος αποστολής</i>	<i>Ποιος δίνει την πληροφορία</i>	<i>Πληροφορία Αναφορά</i>	<i>Αξιολόγηση της πληροφορίας</i>
1					
2					
κ.λπ.					

3^ο Φύλλο εργασίας

Οι καλλιέργειες στο Βυζάντιο (χρήση του λογισμικού Υ.Π.Ο.Δ.Ε.Ι.Γ.Μ.Α.Τ.Α)

<i>Καλλιέργειες στο Βυζάντιο</i>		<i>Πληροφορίες</i>			<i>Αν συνεχίζονται οι καλλιέργειες: σε ποια έκταση;</i>
	<i>Είδη</i>	<i>Τόπος</i>	<i>Τρόπος</i>	<i>Έκταση</i>	<i>Χαρακτηρισμός</i>
1					
2					
κ.ά					

4ο Φύλλο εργασίας

Αντικείμενα που σχετίζονται με τη γεωργική παραγωγή (χρήση του λογισμικού Υ.Π.Ο.Δ.Ε.Ι.Γ.Μ.Α.Τ.Α)

<i>Αντικείμενα που σχετίζονται με τη γεωργική παραγωγή</i>		<i>Πληροφορίες</i>	<i>Αν χρησιμοποιούνται ακόμη: σε ποια έκταση γίνεται η χρήση τους;</i>
1			
2			
κ.λπ			

5^ο Φύλλο εργασίας

Οι καλλιέργειες σε διάφορες εποχές (χρήση του διαδικτύου)

<i>Καλλιέργειες</i>		<i>Πληροφορίες</i>			<i>Αν συνεχίζονται οι καλλιέργειες: σε ποια έκταση;</i>
	<i>Είδη</i>	<i>Χρόνος</i>	<i>Τόπος</i>	<i>Τρόπος</i>	<i>Χαρακτηρισμός</i>
1					
2					
κ.ά					

6^ο Φύλλο εργασίας

Θέση / κατάταξη της γεωργίας στην οικονομική - κοινωνική ζωή (χρήση του διαδικτύου)

<i>Χωροχρονική ένταξη</i>			<i>Θέση - κατάταξη της γεωργίας στην οικονομική - κοινωνική ζωή</i>		
	<i>Χώρος</i>	<i>Χρόνος</i>	<i>Κοινωνική θέση γεωργών</i>	<i>Χαρακτηρισμός συμβολής της γεωργίας στην οικονομία</i>	<i>Αναφορά άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων</i>
1					
2					
κ.λπ					